

**НАСОКИ В ДЕЙНОСТТА НА ЗЕМЕДЕЛСКОТО МИНИСТЕРСТВО
ПРЕЗ МЕЖДУВОЕННИЯ ПЕРИОД – ПРЕДПОСТАВКИ
И ФАКТОРИ**

**ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF AGRICULTURE IN THE
INTERWAR PERIOD – PRECONDITIONS AND FACTORS**

**Росица ЗЛАТИНСКА
Rositsa ZLATINSKA**

DOI: 10.61836/TGMI4942

Received: 25.08.2023
Available online: 21.11.2023

***Abstract:** The text presents and analyzes the work of the Ministry of Agriculture in the interwar period. The history of the Ministry of Agriculture began as early as 1879, when a proposal was made to set up the Ministry of Common Buildings, Agriculture and Commerce, but in practice it did not constitute itself independently. In 1893 the Ministry of Trade and Agriculture was established and it began operating independently. Over the decades, the Ministry of Agriculture has gone through a good deal of gradual structural and organizational transformations, as well as name changes. However, in terms of its content and functional characteristics, it has always remained one of the main units in the system of state governance in Bulgaria, as an integral part of the executive branch. Its important role is due to the traditional agrarian nature of the economy, as well as the dominance of the rural population in social stratification – essential features of Bulgarian capitalism throughout the 1878–to–1944 period. The main trends in the development of the system of state economic institutions in Bulgaria, including the Ministry of Agriculture, are determined by the domestic and international situation. Various factors have facilitated the process, including the general state of the economic base, internal political events, the ideological economic views of the ruling elite, the personnel potential, the influence of foreign institutional models, the degree of integration of the Bulgarian economy within the framework of the European and world economy, etc. The main guidelines of the Ministry of Agriculture are: supporting and encouraging farmers in agriculture, livestock development activities, support for profiled agricultural education, execution of specialized pre-war tasks. The Ministry of Agriculture, since its establishment and during the interwar period, has proved to be a contributing factor in the administrative and management system of the country. What the Ministry of Agriculture achieved during the period under review has contributed to the stabilization, improvement and modernization of agriculture in the country.*

Keywords: agriculture, Ministry of agriculture, agricultural policy, economic crisis, economic history of Bulgaria, Interwar period

JEL: N10, N24, N54, N 94

Трансформации на Земеделското министерство в променяща се конюнктура

Непосредствено след Освобождението и с приемането на Търновската конституция¹ се полагат основите на правната уредба на страната и се регламентира държавното устройство като се спазват принципите за разделението на властите. Въпреки липсата на управленски опит, достатъчно знания и традиции младата българска държава съумява само за няколко години да изгради цялостен административен апарат.

Историята на Земеделското министерство започва още през 1879 г., когато е направено предложение за създаване на Министерството на общите сгради, земеделието и търговията, но на практика то не се конституира самостоятелно. Първото ОНС (21 октомври – 24 ноември 1879 г.) възприема становището на председателя Петко Каравелов, управлението на аграрния сектор в Княжество България да се възложи на Министерството на финансите (МФ), в обособено към него отделение².

Втори опит за самостоятелно учредяване на Министерство на общите сгради, земеделието и търговията е направен по време на Режима на пълномощията (1881–1883). Министерството просъществува само две години и половина, което е последвано от ново връщане към МФ³. Едва през 1893 г., когато IV-то ВНС изменя чл. 161 от Търновската конституция, се създава Министерството на търговията и земеделието (МТЗ) и то започва своята самостоятелна работа⁴ (Bulgarian, 1987, pp. 250–252). В обхвата на дейностите на институцията влизат: развитие и контрол на земеделието, животновъдството, горите, водите, мините, занаятите, индустрията, вътрешната и външната търговия, професионалните земеделски и занаятчийски училища.

През 1911 г. се извършва ново преструктуриране, като МТЗ се закрива и се създава Министерство на земеделието и държавните имоти (МЗДИ)⁵ (Bulgarian,

¹ Конституцията на Княжество България е приета на 16 април 1879 г. Тя е една от най-демократичните за времето си в Европа.

² Отделение за държавните имущества, заедно с рудите, което поема ръководството на отрасъл земеделие. За подначалник на отделението е назначен Иван Гошев.

³ В този кратък период министерският пост се заема последователно от: д-р Г. Вълкович, Леонид Соболев, Григор Начович, Михаил Хилков, Драган Цанков, Тодор Икономов и Петко Каравелов.

⁴ За министър на земеделието е назначен роденият във Велико Търново Панайот Славков.

⁵ МЗДИ през 1911 г. се оглавява от Димитър Христов.

1987, pp. 201–203, 253–254). В неговата вътрешна структура влизат 6 направления: селско стопанство, ветеринарно дело, гори, лов и рибарство, води и държавни имоти.

В междувоенния период по-съществената промяна е извършена от деветнадесетомайците, които поемат властта през 1934 г. В хода на мащабните промени и реформени преобразования на целия държавен апарат, е извършено редуциране на министерствата от 10 на 8. Преустройват се чрез сливане двете стопански министерства – Министерство на търговията и индустрията и Министерството на земеделието и държавните имоти, като се създава Министерство на народното стопанство⁶. Много скоро обаче, след като през януари 1935 г. правителството начело с К. Георгиев е свалено от власт, структурната организация на държавното управление в страната е върната в предходния си вид (Bulgarian, 1987, pp. 22, 243).

През десетилетията Земеделското министерство изминава своя път на поэтапни структурни и организационни трансформации, както и промяна в наименованието си. Но по съдържателните си и функционални характеристики то винаги остава едно от основните звена в системата на държавното управление на България, като неизменна част от изпълнителната власт. Неговата важна роля се дължи на традиционния аграрен характер на икономиката, както и на доминацията на селското население в социалната стратификация – същностни черти за българския капитализъм през целия период от 1878 до 1944 г.

За ролята на земеделските министри

Фигурата на титулярите на Министерството на земеделието заема важно място както в легитимното представяне на институцията, така също и за нейното пълноценно функциониране. Всеки от министрите, заемал този пост, има своята индивидуалност, ниво на компетентност, политическа ангажираност и икономически възгледи, което пряко се отразява при избора на приоритетите и решенията за развитието на аграрния сектор. През годините в панорамата от личности, оглавяващи Министерството на земеделието, има ярки имена с опит и познания в областта на селското стопанство, провеждали успешна политиката, но и такива епизодично заемали министерския пост без да оставят значими следи.

В настоящия случай смятаме за важно да отбележим обстоятелството, че твърде често е извършвана смяна в ръководния екип на институцията. За сравнително краткия период на 30-те години на XX в., както е известно се налага една разнородна картина по отношение на отговорните фактори в България. Това са 8 правителствени кабинета (партийни и надпартийни) със 7 министър-председа-

⁶ Централен държавен архив, Ф. 284К, оп. 1, а.е. 6318, л. 1–3; Държавен вестник, LVI, 38, 19 май 1934. Притурка – Указ № 5; За министър е избран завършилият агрономство в Брюксел Коста Бояджиев.

тели, включително 11 земеделски министри – Гр. Василев, Хр. Статев, Д. Гичев, К. Муравиев, К. Бояджиев, Я. Моллов, Ст. Мошанов, Д. Атанасов, Р. Василев, Б. Банков, Ив. Багрянов⁷. При този подчертано разнороден характер на управляващите може да се открие едно обединяващо звено – то е по линия на засилена намеса на държавата в общественно-икономическия живот на страната, особено подчертано през разглеждания период.

Анализ и търсене на връзка между работата на земеделските министри и техните лични качества с ефективното функциониране и резултатност на министерството прави Григор Василев в своята книга „Програма за българката земя“ (Vasilev, 1932, p. 125). Проследява се работата на няколко негови предшественици – Димитър Христов, Александър Оббов и Янаки Моллов. Василев признава експертните качества и дава висока оценка за работата на Я. Моллов⁸. Амбициозна и мащабна е политиката, която той предвижда по отношение на аграрния сектор, насърчаването на земеделското производство и развитието на земеделското образование. По негова инициатива се изгражда програмата „Образцово село“ и т.н. (Angelova, 2008, p. 57). Самият Григор Василев насочва своята дейност към изготвянето на програма, свързана с насърчаване на селското стопанство чрез подобряване на земеделското образование, кредит и др. През 1930 г. по негова инициатива започва провеждането на „Празник на българската земя“ (Vasilev, 1932, p. 53).

Обективна оценка за резултатите от работа на земеделските министри трудно може да се направи еднозначно. От една страна, се вижда активната им работа по отношение на законодателството и редица други инициативи и мероприятия в областта на аграрния сектор. Полагат се и големи усилия за облекчаване положението на задлъжнелите селяни, правят се опити да бъдат неутрализирани и други негативните последици от Голямата депресията през 1929 – 1933 г. и пр.

От друга страна, не са малко пропуските и грешките, които управляващите допускат. Сред част от министрите съществуват големи различия в идейните виждания за развитието на аграрния сектор. Не са редки случаите, в които приоритетите им напълно се разминават. Като конкретен пример можем да посочим работата на земеделските министри – Д. Христов и Гр. Василев. Според Д. Христов в страната трябва да се наблегне главно на производството на зърнени храни,

⁷ Титулярите на Земеделското министерство по реда на правителствените промени са били: Григор Василев (15.05.1930 г. до 14.05.1931 г.), Христо Статев (14.05.1931 г. до 29.06.1931 г.), Димитър Гичев (29.06.1931 г. до 31.12.1932 г.), Константин Муравиев (31.12.1932 г. до 19.05.1934 г.), Коста Бояджиев (19.05.1934 г. до 22.01.1935 г.), Янаки Моллов (22.01.1935 до 21.04.1935), Стойчо Мошанов (23.11.1935 до 23.11.1935), Димитър Атанасов (23.11.1935 до 04.07.1936), Ради Василев (4.7.1936 до 21.05.1937), Банко Банков (21.05.1937 до 14.11.1938), Иван Багрянов (14.11.1938 до 4.02.1941)

⁸ Я. Моллов завършва агрономство в Москва, основател и пръв декан на факултета по Агрономия, той притежава широк набор от теоретични познания в областта селското стопанство.

докато Гр. Василев смята за необходимо извършването на трансформации в земеделието като се постави акцент в отглеждането на интензивни земеделски култури. Независимо от всички различия в разбиранията за приоритетите на селското стопанство, безспорен остава фактът, че за всяка трансформация и модернизация на сектора са необходими много средства и добре подготвени кадри, каквито се оказват ограничени и все още дефицитни за страната.

Влиянието на дълготрайни и временни фактори

Основните тенденции в развитието на системата на държавните стопански институции в България, включително за Земеделското министерство, се определят от вътрешната и международна конюнктура, съответстваща на отделните етапи. Характерът и съдържанието на промените намират израз във вътрешноорганизационен и структурен план, законодателно регламентиране, насоки, цели и обхват на дейността, както и на управленските инструменти и техники. Влияние оказват многообразни фактори, сред които – общо състояние на икономическата база, вътрешнополитическите събития, идейните икономически възгледи на управляващия елит, кадровия потенциал, влиянието на чуждите институционални образци, степента на интегриране на българската икономика в рамките на европейското и световно стопанство и т.н. Налице са постигнати редица положителни резултати, но също и недостатъци в цялостната дейност, която провеждат държавните стопански институции в България.

Ако условно обособим групата на дългосрочно въздействащите фактори върху профила на Земеделското министерство, те са преди всичко вътрешни. Свързани са основно със спецификата на националното стопанство и политическия живот в страната. На първо място, тук се открояват хроничните проблеми в сектора на селското стопанство (структурни, забавена модернизация, ниско равнище на пазарност, недостатъчна стопанска предприемчивост и инициатива от страна на стопаните, слабо финансиране и др.).

На второ място, дългосрочно въздействие (в редица случаи забавящо и негативно) оказва политическият фактор. Честите проблеми, породени от кризи във властта, „партизански борби“ и преврати, пряко повлияват на формите, методите и организацията на стопанските институции, включително на Земеделското министерство. Перманентната партийна смяна във властта създава условия за преследване на конюнктурни цели, нарушава линията на приемственост, отразява се върху качеството на законодателството (стопанско, фискално и социално), както и върху работата на административния апарат. Друг сериозен проблем се оказва координацията между министерствата и другите ведомства. Тя е нарушавана от нерационално разпределение на тяхната предметна компетентност. Това създава условия за дублиране, за вземането на противоречиви решения, конкурентна бор-

ба за ресори, понякога води и до ожесточени междуведомствени спорове.

През разглеждания период допълнително въздействие оказват и някои външни фактори. Като последица от Първата световна война изпълнителната власт в България е поставена под международен финансов контрол, свързан с репарациите и по-късно със сключените два заема при управлението на А. Ляпчев. Делегираните представители, първоначално на Съюзната контролна комисия, а в последствие на Обществото на народите, имат значителни прерогативи за намеса при изготвянето на държавния бюджет, за приемането на стопанските и социални закони, при определяне на политиката на Централната банка и т.н. (Vachkov, 1995, pp. 25–52).

Разширяване на контактите и стопанското взаимодействие

Земеделското министерство е една от държавните институции с важни стопански функции в България. През разглеждания период е характерно, че то значително разширява мрежата си от връзки и непосредствени контакти с многобройни институции, ведомства и различни организации в страната. С това се цели подобряване и създаване на по-благоприятни условия за развитието на аграрния сектор и на цялостната икономическа среда.

В своята ежедневна работа Министерството на земеделието осъществява взаимодействие на различни равнища: с другите министерства, дирекция „Храноизнос“, Софийския университет, Институт за защита на растенията – София, земеделските опитни станции в Садово и в Кнежа, със специализираните земеделски училища, с областните земеделско-стопански дирекции, с бубарската опитна и контролна станция в гр. Враца, с Българска земеделска и кооперативна банка, с Родов съюз за коприната – филатор, със сдружението на греньбори и земеделските задруги, със специализираните професионални земеделски училища, общините, ветеринарните служби и лекари в цялата страна. С цел рационализиране на селското стопанство и насърчаване износа на земеделски произведения от страната се учредява Експортен институт (1937)⁹ (Dimitrov, 2008, pp. 287–301). Министерството на земеделието е във връзка и с този институт по повод извършвания износ и здравен контрол¹⁰.

В горния контекст особено активна се оказва 1938 г. Тогавашният министър Банков издава серия от заповеди, касаещи различни страни от развитието на аграрния сектор. Такава е свързана с провеждането на избори на представители на общините, земеделско-стопанските кооперативни сдружения и земеделско-стопанските задруги. Съгласно тази заповед №2 от 05.01.1938 г. директорите на областните земеделско-стопански дирекции трябва да изготвят и да изпратят

⁹ Стенографски дневници на XXII ОНС, IV р. с., 44 з., 18 февруари 1931, с. 983–984; Държавен вестник, LIII, 273, 10 март 1931.

¹⁰ ЦДА, Ф.194К, оп.1, а.е. 159, л. 7.

списъците на председателя на съответното изборно бюро¹¹. С третата заповед се удължава срока за връщане на остатъка от 60 000 лв. по безлихвен заем, който е отпуснат от министерството на окръжния кооперативен съюз „Солидарност“ в с. Павликени, Търновско, от фонд „Културни мероприятия“, за построяване сушилна за пашкули¹². Четвъртата заповед от 05.01.1938 г. се отнася до назначаване на комисия, която да приеме доставените през 1937 г. от Първа българска машинна кооперативна фабрика „Вулкан“ – София, машини за изработване на консервни кутии. Съгласно заповедта членовете на комисията трябва да се изберат от министерството – главен инспектор, агроном-специалист и от Бюджетно-контролното отделение, областна земеделско-стопанска дирекция в София¹³. Това са само част от заповедите, които земеделското министерство, в лицето на министъра издава през 1938 г. Те се явяват безспорно доказателство и илюстрират високата степен на ангажираност на институцията с въпросите, касаещи селското стопанство.

Подпомагане и поощряване на стопаните в земеделието

Министерството разработва и следва политика, насочена към създаване на по-благоприятни условия за развитие на селските стопани и стабилизиране на доходите на земеделския производител чрез отпускане на финансови помощи и награди. В тази връзка, с многобройни министерски заповеди, отделни лица от цялата страна получават финансова помощ (в различен размер) за извършване на земеделски дейности. Примерите, които могат да се приведат са многобройни.

Такава е заповед №113 от 1938 г., според която се отпускат помощи от по 400 лв. на 21 земеделци, които са изградили торища в Карнобатска околия, в селата Искра, Огнен, Екзарх Антимово и Соколово. Сумите се отпускат от кредита, предвиден за целта по § 71 на бюджета на Министерството на земеделието за 1937 г. Подобна е и следващата заповед №114/1938 г., която предвижда на 48 земеделци-стопани от Кърджалийска околия, също да се дадат помощи за всеки, в размер от 400 лв.¹⁴ Малко по-късно през същата година Земеделското министерство, в лицето на своя министър Б. Банков издава още една заповед, с която се отпускат помощ от 20 000 лв. за изграждането на топилня в с. Две могили. Със същата тази заповед са отпуснати още 30 000 лв. на ленопроизводителна кооперация „Родопски лен“ с. Батак и на кооперация „Труд“ гр. Смолян за построяване на топилни и за набавяне на машини за преработка на лен¹⁵. Освен помощи, министерството раздава и финансови средства под формата на награди, на отличили се със своята активност селски стопани. Такъв е случаят с отпуснатата награда от 5000 лв. на

¹¹ Пак там, л. 2.

¹² Пак там, л. 3.

¹³ Пак там, л. 4.

¹⁴ Пак там, л. 10–11.

¹⁵ Пак там, л. 16.

пчеларите Павел Л. Джуров, Симеон Д. Савов, Костадин Ив. Гайдаров от Пирдоп за обзавеждане от тях образцов пчелин от 88 разборни пчелни кошери¹⁶.

Грижата на земеделското министерство спрямо лицата, ангажирани със селскостопанска дейност е видна от редица други заповеди, издадени от министър Банков. Те са във връзка с отпускането на парични помощи на възпитаници на земеделските училища, които са извършили подобрения в своите стопанства и домакинства. Сред тях могат да се посочат такива от следните околии: Смолянска, Неврокопска, Ихтиманска, Св. Врачка, Годечка, Самоковска, Горно-Джумайска, Брезнишка, Новоселска, Дупнишка, Радомирска, Пазарджишка, Карловска, Асеновградска, Пловдивска, Пещерска, Разложка, Панагюрска, Ямболска, Бургаска, Елховска, Сливенска, Карнобатска, Айтоска, Харманлийска, Старо-Загорска, Чирпанска, Хасковска, Борисовградска, Новозагорска, Казанлъшка, Свиленградска, Плевенска, Петричка, Беленска, Разградска, Шуменска, Преславска, Новопазарска, Провадийска, Поповска, Варненска, Врачанска, Ломска, Оряховска и др.¹⁷.

Финансово подпомагане и поощрение се оказва по повод и на реализирани различни индивидуални и групови стопански инициативи. Такива са: изграждането на тютюневи сушилни, типови кокошарници, плодохранилища и сушилни за плодове по планове на държавните агрономи, торища, за подобряване на естествените ливади и други. Наред с тях министерството отпуска парични средства на отделни общини, кооперации, различни дружества (птицевъдни, зайцевъдно стопанство, на Съюза на руските военни инвалиди в България и др.). Средствата се използват за закупуване на породисти животни, включително от чужбина, за породисти конски жребци за нуждите на различни околии в страната, за закупуване също на орехова инсталация, за закупуване от общини и кооперации на плугове, триори, брани и др. земеделски оръдия, за обезщетение на пчелари (при унищожаване на заразени пчели от болестта „гнилец“) и др.¹⁸.

През разглеждания период, най-вече по време на депресията (1929–1933), един от основните проблеми, очертал се в аграрния отрасъл е този, свързан с изкупните цени на селскостопанските продукти. Земеделското министерство отделя специално внимание на въпросите, касаещи производството на някои от етерично-маслените и техническите култури и цените, по които те се търгуват. Проблемите конкретно в розопроизводството се повдигат и започва тяхното по-обстойно обсъждане и търсене на решения след като на 10 ноември 1938 г. народният представител Костадин Крачанов от Казанлък прави запитване пред народните представители по време на I редовна сесия на XXIV ОНС. В своето изложение Костадин Крачанов отправя апел към народните представители да проявят снизхождение и да се оцени труда на розопроизводителите, като се опре-

¹⁶ Пак там, л. 52.

¹⁷ Пак там, л. 465–514.

¹⁸ Пак там, л. 344–349.

дели цена за червения цвят от 2 лв., а за белия от 1 лв.¹⁹. Земеделската институция не остава равнодушна към проблемите в сектора. Напротив, обръща се сериозно внимание на запитването, направено от народния представител Костадин Крачанов като институцията дава аргументиран отговор. Подчертава се, че кризата в розопроизводството е отражение до голяма степен на голямата криза от 1929 г. Тя предизвиква намаляване на търсенето, което естествено води и до спад в цените.

В този период трудности изпитват не само розопроизводителите, но и производителите на тютюн в страната. За това свидетелства изложението, изготвено и подписано от 109 души тютюнопроизводители от селата Бураново и Крумово, Дупнишка околия, до министъра на земеделието. Молбата, която те отправят до държавната институция е БЗКБ да се намеси и да им изкупи тютюна на твърди цени²⁰.

Министерството, чрез различните комисии, които сформира и които разглеждат въпросите, касаещи цените на земеделските произведения се опитва да постави на сигурна база развитието на земеделското стопанство в страната.

Мероприятия за развитие на животновъдството

В този важен и традиционен отрасъл на българското селско стопанство се следва политика, която е насочена към създаване на благоприятни условия за неговото развитие и насърчаване, в защита интересите на земеделските стопани. Животновъдството се подпомага както посредством различни финансови инструменти, така и чрез провеждане на редица други инициативи. Подходящите природо-климатични условия и дългогодишните традиции благоприятстват развитието на овцевъдството в страната. То е широко застъпено както в равнинните, така и в планинските и полупланинските райони, осигурявайки поминък на голяма част от населението в селските райони.

В тази връзка в началото на 1938 г. министърът издава специална заповед №118, с която се назначават две комисии /стопанска и оценителна/ при Земеделското опитно поле в с. Новоградец, Варненско²¹. За председател на комисията е определен Минко Стоев, който е началник на Скотовъдното отделение при Министерството на земеделието, а за членове са посочени следните лица: Боян Петров и д-р Христо Мъдров, които са гл. инспектори по скотовъдство, двама професори от СУ – Г. С. Хлебаров и д-р Ст. Петров, Н. Платиканов – бивш началник на скотовъдното отделение и представител на Българско земеделско дружество, Б. Райчев, който е инспектор по скотовъдство в Стара Загора, Андон Геров, директор на депо за добитък гр. Ямбол – и овцевъд-практик от Софийско – Методи Тодев. На комисията се възлага важната задача да се районира страната на овцевъдни райони, като се посочат необходимите мероприятия за подобрене на овце-

¹⁹ ЦДА, Ф194К, оп. 1, а.е. 357, л. 1–13.

²⁰ ЦДА, Ф194К, оп. 1, а.е. 32, л. 4–5.

²¹ ЦДА Ф.194К, оп. 1, а.е. 159, л. 14.

въдството във всеки един от районите, в зависимост от спецификите и нуждите²².

Министърът възлага и сформирането на друга комисия, която да проучи причините за масовите помятания на овце и крави в Софийска и Брезнишка околии. След приключване на работата от комисията се изисква да изготви доклад, в който да се отчетат постигнатите крайни резултати²³.

В този период специално внимание се отделя и на друг сектор на животновъдството – коневъдството. Със заповед №332 от 26 януари 1938 се назначава комисия, която подробно да се запознае със състоянието на сектора, в който страната ни има вековни културни и исторически традиции. В състава на комисията влизат представители на военното министерство, на Българското земеделско дружество, главни инспектори по скотовъдство, професори от агрономо-лесовъдния и ветеринарен факултет на СУ, директорът на завода за добитък „Клементина“ гр. Плевен, представител на съюза на коневъдните дружества. Конкретните задачи, които се поставят за решаване от комисията са: да се разгледа въпросът за разпространението на конската раса „Нониус“, като се определят районите, в които тя да се развъжда, както и да се работи по посока цялостното подобряване на коневъдството в страната.

Подкрепа за профилираното земеделско образование

Следвайки утвърдената традиция, Министерството обръща сериозно внимание и на въпросите, касаещи земеделското образование и неговото подобряване. Освен законодателните промени, които се правят в тази област, министерството предвижда и отпускането на средства за специализации в чужбина. Такава помощ от 4000 лв. се дава на Константин Димов, треньор при завода „Кабюк“ – Шумен за специализация в Унгария и по 5000 лв. за специализация в Германия на Димитър Балъзов, който е инспектор по скотовъдството в гр. Ямбол и Кирил Хр. Димитров – учител в земеделско училище с. Попояне, Самоковско²⁴. Наред с материалните стимули, министерството използва и други нематериални похвати с цел насърчаване и развитие на образованието в областта на селското стопанство. Такъв е случаят с изпратена похвала от министъра на земеделието до кмета на с. Българово, Айтошка околия К. Т. Сукнаров и целия общински съвет за високото съзнание за значението на земеделското образование. Специално внимание е отделено и на започналата строеж на допълнителното земеделско училище в селото²⁵. Подобна похвала и благодарност е изпратена и на околийския управител във Варна Боян К. Желев. В нея е отчетено усърдието и сътрудничество, оказано на местната агрономическа служба, която е подведомствена на Министерството на земеделието, за изпълнение на набелязаните мерки за подобрене на земеделското производство в района²⁶.

²² Пак там, л. 15.

²³ Пак там, л. 46.

²⁴ Пак там, л. 55, 59–60.

²⁵ Пак там, л. 54.

²⁶ Пак там, л. 70.

Изпълнение на специализирани предвоенни задачи

Втората половина на 30-те години преминава под сянката на нарастващо международно напрежение, главно по линия на засилващите се реваншистки и ревизионистични настроения в Европа, с отражения в целия свят. В условията на задълбочаваща се конфронтация и конфликтност (на политическо, икономическо, идеологическо равнище) повечето от страните на Стария континент се ориентират към режим на милитаризация. България също е подвластна на тези процеси, като остава във водовъртежа на динамично променящата се предвоенна конюнктура.

През разглеждания период Министерство на земеделието се ориентира и към изпълнението на определени специализирани задачи. Това се извършва в контекста на водената правителствена политика за превантивни действия, в случай на избухването на нова световна война. Подобна предвидливост се налага почти императивно, според обществени и властови кръгове у нас, предвид на огромните загуби и негативни последствия от участието ни в предишните войни от периода 1912–1918 г.

В тази връзка се подготвя Програма за изработване на мобилизационни планове за организиране на селско-стопанските производствени средства във време на война. В структурно и съдържателно отношение тази програма е разделена на общи и специални задачи. Към втората група задача влизат следните: организиране използването на обработваемата земя, годна за земеделско-производствени цели; организиране на работната ръка за земеделско производство; организиране използването на работен добитък за селскостопански цели; организиране използването на земеделски оръдия и машини в селското стопанство; регулиране на търговията със земеделски оръдия и машини във време на война; организиране производството на земеделски оръдия и машини в страната във време на война; организиране поправката на земеделски мъртъв инвентар; осигуряване необходимите материали за земеделски оръдия и машини; привеждане в известност, запазване и организиране използването на наличните в селското стопанство превозни средства за земеделско-производствени цели и др.²⁷.

Заклучение

Министерство на земеделието, от създаването си и през междувоенния период, се утвърждава със значима роля в административно-управленската система на страната. В сложни и динамично променящи се условия, белязани от нестабилност и кризи, екипът на министерството демонстрира стремеж за отговорност и постигане на положителни резултати в своята работа. На практика обаче по-голямата част от инициативите, предприети от министерството, се оказват силно доминирани от политически мотиви, което често засяга чувствително стопанска-

²⁷ ЦДА Ф.194К, оп. 1, а.е. 246, л. 1–13.

та логика, а това се отразява върху ефективността на социалните ангажменти. Въпреки това, би следвало да се отчита постигнатото от Министерството на земеделието през разглеждания период, което допринася за стабилизиране, подобряване и модернизирание на селското стопанство в страната.

REFERENCES:

Angelova, M. 2008. „*The Model Village*“ *The modernization project of the villages in Bulgaria (1937–1944)*. Vlagoevgrad: Neofit Rilski. [Ангелова, М. 2008. „Образцово село“ *Модернизационният проект за селото в България (1937–1944 г.)*. Благоевград: Неофит Рилски].

Bulgarian state institutions 1879–1986. Encyclopedic Guide, 1987. Sofia: Petar Beron. [Българските държавни институции 1879–1986. *Енциклопедичен справочник, 1987*. София: Петър Берон].

Dimitrov, M. 2008. The creation of an Export Institute in Bulgaria in 1935. *Proceedings of the Kyustendil History Museum*, vol. XVI, pp. 287–301. [Димитров, М. 2008. Създаването на Експортния институт в България. *Известия на Историческия музей Кюстендил*, т. XVI, с. 287–301].

Vachkov, D. 1995. The Bulgarian Stabilization Loan of 1928. *Historical Review*, no. 4, pp. 25–52. [Вачков, Д. 1995. Българският стабилизационен заем от 1928 г. *Исторически преглед*, кн. 4, с. 25–52].

Vasilev, Gr. 1932. *Program for the Bulgarian land*. Sofia: Pechatnitsa Bozhinovi. [Василев, Гр. 1932. *Програма за българската земя*. София: Печатница Божинови].

Correspondence address:

Rositsa Zlatinska – Assistant Professor, PhD

Sofia University „St. Kliment Ohridski“,

Faculty of Economics and Business Administration

125, Tsarigradsko Shosse Blvd., bl.3, 1113, Sofia

E-mail: r.v.z@abv.bg

Web of Science Researcher ID: AAZ-8898-2021

ORCHID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8643-699>

SCOPUS Researcher ID: 57416479900